

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заст. декана
філософського факультету
Дмитро НЕЛІПА

«31» 08 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДИНАМІКА ФЕНОМЕНУ РЕЛІГІЙНОСТІ ДОБИ ПОСТМОДЕРНУ

для студентів

галузь знань 03 Гуманітарні науки
спеціальність 031 Релігієзнавство
освітній рівень другий (магістерський)
освітня програма Релігієзнавство
спеціалізація -
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання денна
Навчальний рік 2021/2022
Семестр III
Кількість кредитів ECTS 4
Мова викладання, навчання та оцінювання українська
Форма заключного контролю іспит

Викладачі: Шавріна Ірина Валентинівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри релігієзнавства

Пролонговано: на 2022/2022 н.р. (Маслікова Л.І.) «31» 08 2022 р.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.

КИЇВ – 2021

Розробники: Шавріна Ірина Валентинівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри релігієзнавства

Затверджено

« 26 » серпня 2021 р.

Зав. кафедри релігієзнавства

Харьковченко (Євген ХАРЬКОВЩЕНКО)

Протокол №1 від «26» серпня 2021 р.

Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол від «31» серпня 2021 року №2

Голова науково-методичної комісії Маслікова (Ірина МАСЛІКОВА)

« 31 » серпня 2021 року

Традиційно на 2022-2023 н.р. пр. №2 від 31.08.2022 р.
Маслікова І.І. І.І.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – забезпечення стійкої системи знань щодо динаміки феномену релігійності доби постмодерну; навчання студентів навичкам філософського аналізу релігійних явищ, узагальнення та систематизації знань про виникнення, розвиток, різноманіття релігійності доби постмодернізму, постмодерністського підходу до проблеми місця релігії у сучасному світі; формування у студентів компетентностей, які дозволять їм дослідити сучасні процеси, що відбуваються в релігійному житті другої половини ХХ ст. та на початку ХХІ ст.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

2.1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** ознаки, що дозволяють визначити сучасні процеси у релігійному житті; мати уявлення про основні особливості догматики і культу світових релігій, їх історичну еволюцію та сучасний стан.

2.2. **Вміти** збирати та інтерпретувати інформацію щодо феноменів та явищ культури, релігійних процесів та подій; застосовувати основні терміни, категорії з релігієзнавства в аналізі світоглядних проблем і соціально-культурних явищ та процесів; оперувати об'єктивними знаннями з історії релігії та історії культури.

2.3. **Володіти** філософським категоріальним апаратом; **навичками** наукового дослідження та управління інформацією; критичного ставлення та прогнозування стосовно соціально-політичних, культурних та релігійних подій та явищ; використання іншомовних фахових культурологічних та релігієзнавчих інформативних джерел.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «*Динаміка феномену релігійності доби постмодерну*» знайомить студентів з сучасною ситуацією в релігійній сфері буття світу, з проблематикою релігієзнавчих розвідок сьогодення та з методологією, що застосовується сучасними дослідниками феномену релігійності. Проблема функціонування релігійного комплексу в умовах постмодерністського суспільства є досить актуальною як у теоретичному, так і практичному плані. Очевидною постає необхідність його наукового аналізу, осмислення в контексті кардинальних змін, які відбуваються в сучасному світі в релігійній сфері. Вивчення курсу охоплює в першу чергу проблеми визначення та характеристики головних подій та найважливіших тенденцій у розвитку релігійного життя світу в останні десятиріччя ХХ ст. та на початку ХХІ ст., які, з одного боку є виявом загальносуспільних процесів зазначеного періоду часу, а з другого – продовжують характеризувати сучасні явища у цій конкретній сфері життєдіяльності людства, та впливають на подальшу історію суспільства в цілому.

4. Завдання (навчальні цілі) – надати студентам цілісну систему знань щодо динаміки феномену релігійності доби постмодерну; навчити студентів навичкам філософського аналізу релігійних явищ, узагальнення та систематизації знань про виникнення, розвиток, різноманіття релігійності доби постмодернізму; сформуванню у студентів компетентності, які дозволять їм дослідити сучасні процеси, що відбуваються в релігійному житті другої половини ХХ ст. та на початку ХХІ ст.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 5. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 9. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності.

ФК 1. Здатність критично осмислювати проблеми у сфері релігієзнавства і на межі галузей знань, аналізувати наукові здобутки та результати релігієзнавчих напрямів і шкіл.

ФК 3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення у галузі релігієзнавства, розв'язувати сучасні релігієзнавчі проблеми.

ФК 4. Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування емпіричних даних та теоретичного матеріалу з використанням усталених і новітніх методів релігієзнавства.

ФК 12. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження у сфері релігієзнавства.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	предмет, об'єкт, методологічні принципи, методи дослідження феномену релігійності	Лекції, семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, письмова контрольна робота, іспит	10
1.2	сутність культури постмодернізму, його характерні особливості	Лекції, семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, комплексний аналіз, іспит	10
1.3	вектори і стратегії трансформації релігії доби постмодерну у світі	Лекції, семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, письмова контрольна робота, іспит	10
1.4	релігійно-церковну динаміку в Україні	Лекції, семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, письмова контрольна робота, іспит	10
	Вміти:			
2.1	аналізувати сучасну релігійну ситуацію в світі та в Україні на тлі глобальних тенденцій релігійного життя; орієнтуватись у розмаїтті релігійної палітри сучасного світу	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, комплексний письмовий аналіз, письмова контрольна робота, іспит	10
2.2	пояснювати та обґрунтувати власну світоглядну позицію щодо основних тенденцій сучасних релігійних процесів у глобалізованому світі	Лекції, семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, комплексний письмовий аналіз, іспит	15
2.3	здійснювати пошук, систематизацію та інтерпретацію додаткової інформації, необхідної для вивчення проблематики курсу	Лекції, семінари, самостійна робота	Письмова контрольна робота, іспит	10
2.4	вживати досвід толерантного ставлення до інаквовіруючих, мирного вирішення проблемних	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, комплексний	10

	питань у стосунках між представниками різних релігій		аналіз	
	комунікація:			
3.1	презентувати результати здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, іспит	5
3.2	формулювати і аргументувати власну думку в ході дискусії з проблем історії релігій і їх сучасної суспільної ролі; вести полеміку стосовно даних питань на основі володіння категоріально-поняттєвим апаратом курсу.	Семінари	Дискусії	5
	автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно шукати та критично опрацьовувати літературу стосовно питань курсу	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, комплексний аналіз	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	4.1
Програмні результати навчання											
ПРН 4. Оцінювати і критично аналізувати державно-конфесійні, міжконфесійні та міжрелігійні відносини, стан релігійної свободи і релігійної безпеки в Україні та світі	+	+	+			+			+	+	+
ПРН 6. Ефективно взаємодіяти у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різних рівнів, релігійними організаціями, віруючими й невіруючими особами		+	+	+		+		+		+	
ПРН 8. Систематизувати факти релігійного життя суспільства, інтерпретувати релігійні події та явища на основі розуміння специфіки впливу релігії на суспільні процеси		+	+		+		+			+	+
ПРН 9. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань релігієзнавства до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються							+		+	+	+

7. Схема формування оцінки:

7.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1 – 1.4), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (вміння 2.1-2.4); (комунікація 3.1-3.2);

(автономність та відповідальність 4.1), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на семінарах: РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.4, 3.1, 3.2, 4.1 – 18 / 30 балів
2. Самостійна робота №1 (комплексний аналіз сучасних функцій релігії (за вибором студента)): РН 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.4, 3.1, 4.1 – 15 / 25 балів
Самостійна робота №2 (письмовий аналіз динаміки релігійної включеності населення європейських країн (за вибором студента)): РН 1.4, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 4.1 – 15 / 25 балів
3. Контрольна робота: РН – 1.1, 1.3, 1.4, 2.1, 2.3 - 12 / 20 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх (двох) частин навчальної дисципліни. Загальна семестрова оцінка складаються із балів, отриманих за 1) аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах), 2) самостійну роботу (аналіз сучасних функцій релігії; письмовий аналіз динаміки релігійної включеності населення європейських країн), 3) контрольну роботу, з урахуванням коефіцієнту 0,6. Всі види робіт в семестрі мають в підсумку:

- в максимальному вимірі $100 \text{ балів} \times 0,6 = 60 \text{ балів}$
- в мінімальному вимірі $60 \text{ балів} \times 0,6 = 36 \text{ балів}$

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкове оцінювання у формі іспиту:

Іспит у письмовій формі - РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, – 24 / 40 балів

Екзаменаційне оцінювання відбувається в письмовій формі. Білет складається з 2 питань, кожне з яких оцінюється за шкалою 20 балів, що в загальному підсумку дає 40 балів за іспит.

Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше, ніж 20 балів.

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою 24 балів. У випадку, коли студент на іспиті набрав менше 24 балів, вони не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час навчального періоду). В екзаменаційній відомості у колонці «бали за іспит/ екзамен» ставиться «0», а в колонку «підсумкова оцінка з дисципліни» переноситься лише кількість балів, отриманих під час семестру. Рекомендований мінімум допуску до іспиту – 36 балів

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестр (мінімум 36, максимум 60 балів) та екзаменаційної роботи (мінімум 24, максимум 40 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Іспит	Підсумкова оцінка з дисципліни
Мінімум	36	24	60
Максимум	60	40	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 36 бали	Max – 60 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До тем: 2, 5, 6, 8, 10, 11 протягом семестру. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«3» x 6 = 18	«5» x 6 = 30
Самостійна робота	До тем 3, 5: Комплексний аналіз функцій релігії в епоху постмодернізму (ритуалізаційна, профетична, кульпабілізаційна, функція космізації тощо) (Додаток самостійної роботи студента) (за вибором студента) кінець жовтня	«15» x 1 = 15	«25» x 1 = 25
	До теми 9: Письмовий аналіз динаміки релігійної включеності населення європейських країн (за вибором студента) (Додаток самостійної роботи студента) кінець листопаду	«15» x 1 = 15	«25» x 1 = 25
Підсумкова контрольна робота	До тем 11-12	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Загальна семестрова оцінка без урахування коефіцієнту		60	100
Загальна семестрова оцінка з урахуванням коефіцієнту 0,6		«60» x 0,6 = 36	«100» x 0,6 = 60

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна доповідь

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його

викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

Доповнення / участь в дискусіях

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

2. Самостійна робота:

25-21 балів студент у повному обсязі володіє матеріалом, вільно та аргументовано його презентує, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження

20-15 балів - студент у достатньому обсязі володіє матеріалом, вільно його презентує, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження. Допускаються несуттєві неточності

14-0 балів - в цілому володіє матеріалом, але фрагментарно та поверхово його презентує, не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань. Робота містить суттєві помилки.

3. Контрольна робота:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи

15-12 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

11-7 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

6-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє несамостійність у виконанні завдань

4. Кожне питання в екзаменаційній роботі (в білеті 2 питання):

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та

додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

7.3 Шкала відповідності:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Частина 1.				
1	Тема 1. Постмодернізм як явище	2		2
2	Тема 2. Постмодерн як фактор трансформації функціональності релігійного комплексу	2	2	4
3	Тема 3. Вплив постмодернізму на характер функціонування релігійного комплексу в сучасних умовах	2		4
4	Тема 4. Синергія секулярного / постсекулярного в сучасному релігійному та соціально-культурному житті	2		4
5	Тема 5. Сучасні теорії та концепції релігійної динаміки	2	2	4
6	Тема 6. Постмодернізм та ресурси релігії	2	2	4
7	Індивідуальна самостійна робота: комплексний аналіз функцій релігії в в епоху постмодернізму (ритуалізаційна, профетична, кульпабілізаційна, функція космізації тощо) (за вибором студента)			15
Частина 2.				
8	Тема 7. Конфесійний плюралізм доби постмодерну	2		4
9	Тема 8. Християнство за умов постмодернізму	2	2	6
10	Тема 9. Міжгенераційні зміни релігійної ідентичності у Східній та Центральній Європі	2		6
11	Тема 10. Іслам і сучасний світ	2	2	4
12	Тема 11. Релігійно-церковна динаміка в Україні	2	2	4
13	Тема 12. Регіональні особливості інституалізації релігійного простору України	2		2
14	Індивідуальна самостійна робота: письмовий аналіз динаміки релігійної включеності населення європейських країн (за вибором студента)			19
15	контрольна робота	2		
	ВСЬОГО	26	12	82

Загальний обсяг **120 год.**, в тому числі:

Лекцій – **26 год.**

Семінари – **12 год.**

Самостійна робота – **82 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна: (Базова)

1. *Банах В.* Нові російські слов'янофіли та євразійці 90-х років. Релігійний аспект. // Історія релігій в Україні. Кн. 2. – Львів: Логос, 2016. – С. 138-145.
2. *Віллем Жан-Поль.* Європа та релігії. Ставки ХХІ-го століття / Пер. з фр. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 331 с.
3. *Єленський В. Є.* Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2013. – 204 с.
4. *Єленський В.* Релігія «нульових»: підсумки десятиліття [Електронний ресурс] / Віктор Єленський. Оpubліковано 01.03.2011. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/40964/
5. *Казанова Х.* По той бік секуляризації / Хосе Казанова. – Київ: Дух і літера, 2016. – 264 с.
6. *Казанова Хосе.* Релігія у сучасному світі: плюралізм, секуляризація, глобалізація / переклад з англ. Романа Скакуна. – Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2019. – 348 с.
7. Релігія-Світ-Україна/ [ПавленкоП., ФилиповичЛ., Яроцький П. и др.] – Колективна монографія в 3-х кн. – Книга 1: Релігія у світі культурно-цивілізаційного діалогу. Українське релігієзнавство. – К., 2010. – 339 с.
8. *Сморжевська О.* Постмодерністські візії релігійності: сучасне язичництво у міській культурі (Україна в загальноєвропейському контексті) // Київ: Видавець Олег Філюк, 2017. – 198 с.
9. *Токман В.В.* Релігійно-церковна динаміка в Україні: особливості 2021 року. – Національний інститут стратегічних досліджень, 2021.

Додаткова:

1. *Альберда Т.* Релігія і ХХІ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/366988>.
2. *Германова де Діас Е. В.* Постмодернізм і християнство: проблема взаємодії (огляд концепцій) // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки», 2017. Вип. 57. – С. 116–117.
3. *Горохолінська І.В.* Постсекулярність: філософські та богословські інтенції сучасної релігійності : монографія / Ірина Горохолінська. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. – 424 с.
4. *Саух П. Ю, Саух Ю. П.* Мультикультуралізм: оптимізм теорії й неспроможність практики вирішення проблем полікультурного суспільства // Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник, 2014. – № 1(1). – С. 43-48.
5. Постмодернізм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
6. *Billiet, J., Welkenhuysen-Gybels, J.* (2004). Assessing Cross-National Construct Equivalence in the ESS: The Case of Religious Involvement. Paper presented at the European Conference on Quality and Methodology in Official Statistics, Mainz (Germany), 24–26 May.
7. *Good, M., Willoughby, T.* (2013). Institutional and Personal/Spirituality Religiosity and Psychosocial Adjustment in Adolescence. Retrieved May 20, from https://www.researchgate.net/publication/255975761_Institutional_and_Personal_SpiritualityReligiosity_and_Psychosocial_Adjustment_in_Adolescence_Concurrent_and_Longitudinal_Associations. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9989-2>

8. *Hanegraaff J.* New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the Mirror of Secular Thought. Leiden – N. Y. – Köln: Brill, 1996. 580 p.
9. *Luhmann N.* Die Religion der Gesellschaft. Frankfurt am Main, 2002. S. 120–145; Idem. Funktion der Religion. Frankfurt am Main, 1996. S. 10–11, 23–31.
10. *Musick, M. A., House, J. S., Williams, D. R.* (2004). Attendance at Religious Services and Mortality in a National Sample. *Journal of Health and Social Behavior*, Vol. 45, No. 2, 198–213. <https://doi.org/10.1177/002214650404500206>
11. *Pippa, N., Inglehart, R.* (2004). Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide. Cambridge, UK: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1007/978-3-658-13213-2_98
12. *Pollack, D.* (2008). Religious Change in Europe: Theoretical Considerations and Empirical Findings. *Social Compass*, 55(2), 168–186. <https://doi.org/10.1177/0037768607089737>
13. *Riesebrodt, M.* (2014). Religion in the Modern World: Between Secularization and Resurgence. Retrieved Mart 02, 2018 from <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/29698>
14. *Schieman, S.* (2008). The Religious Role and the Sense of Personal Control. *Sociology of Religion*, Vol. 69, 273–296. <https://doi.org/10.1093/socrel/69.3.273>
15. *Tsaousis, I., Karademas, E., Kalatzi, D.* (2012). The role of core self-evaluations in the relationship between religious involvement and subjective well-being a moderated mediation model. *Mental Health, Religion & Culture*. Retrieved May 20, 2018 from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13674676.2011.651716>. <https://doi.org/10.1080/13674676.2011.651716>
16. *Tomka M.* Expanding Religion: Religious Revival in Post-Communist Central and Eastern Europe / Miklos Tomka. – Walter de Gruyter GmbH & Co, 2011. – P. 254.
17. *Voas D.* Secularization in Europe: Religious Change between and within Birth Cohorts / David Voas, Stefanie Doebler // Religion and Society in Central and Eastern Europe. – 2011. – No. 4 (1). – P. 39–62.